

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

Pro C. Rabirio, perduellionis reo

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

quam, agros, quos Sulla nemini dedit, nullus non vobis assignare vult, sed eis condonare, qui possident. Causam quero, cures, quae majores vobis in Italia, Sicilia, duabus Hispaniis, Macedonia, Asia quae fuerunt venire patiamini, eum ea, quae vestra sunt, condonari possessoribus eadem lege videatis. Jam, totam legem, intelligetis, cum ad paucorum dominationem scripta sit, 1 ad Sullanae assignationis rationes esse accommodatissimam. nam socer hujus, viz multum bonus est: neque ego nunc de illius bonitate, sed 2 de generi impudentia disputo. ille enim, quod habet, retinere vult: neque se Sullanum esse dissimulat. Hic, ut ipse habeat quod non habet, quae dubia sunt, per vos sancire vult: & cum plus appetat, quam ipse Sulla: quibus ego rebus resisto, Sullanas res defendere criminor. Habet agros nonnullos, inquit, socer meus desertos, atque longinquos, vendet eos mea lege, quanti volet. habet incertos, ac nullo jure possessos: confirmabuntur optimo jure. habet publicos: reddam privatos, denique eos fundos, quos in agro Casinati optimos, & fructuosissimos confirmavit, cum usque eos vicinos proscriberet. 3 quoad oculis confisumando, ex multis praediis unam fundi regionem,

formamque perfecit, quos nunc cum aliquo metu tener, sine ulla cura possidebit. Et, quoniam, qua de causa & quorum causa ille hoc promulgavit, ostendi doceat ipse, num ego quem possessorem defendam, cum Agrariae legi resisto. Silvam Scantiam vendis, resp. possidet: defendo. Campanum agrum dividis, resp. possidet: defendo. Deinde Italiae, Siciliae, caeterarumque provinciarum possessiones, venales, ac proscripitas haec lege video: vestra sunt praedia, vestrae possessiones, resistam, atque repugabo: neque patiar, a quoquam populum Romanum de suis possessionibus, me consule, demoveri: praesertim cum vobis nihil queratur. 4 Hoc enim vos errore versari diutius non oportet. Num quis vestrum ad vim, ad facinus, ad eadem accommodatus est? nemo. Atqui ei generi hominum, mihi credite, Campanus ager, & praecleara illa Capua servatur: exercitus contra vos, contra libertatem vestram, contra Cn. Pompejum constituitur: contra hanc urbem, Capuat contra vos, manus hominum audacissimorum: contra Cn. Pompejum, decem duces comparantur, & quoniam me in concionem vestram, 5 vobis flagitantibus, convocaverunt, differant.

M. TULLIUS CICERO

PRO

C. RABIRIO,

PERDVELLIONIS REO,

A D

QUIRITES,

ORATIO DECIMA OCTAVA.

SYNOPSIS.

Questio. An Rabirius a crimine perdvellionis sit absolvendus. Accusator. T. Labienus pleb. cujus patruus Q. Labienus cum L. Apuleio Saturnino (hic ut Glauciam Consulem faceret, Memmii consularem virum candidatum interfecerat, quo nomine Consules ex SC. armati Saturninum persequuntur. E Capitolio, ubi confugerat, Saturninus, cum fide publica descendisset in curiam, ut viri more causa traheretur, lapidibus est obrutus: Glauciam fracta cervix: Labienus caesus: caput Saturnini per ludibrium a Rabirio per convivia circumlatum) interfecit. Reus C. Rabirius. Patronus Rabirii Cicero: A&A (quod perdvellionis causa esset) ad populum, Comitibus Centuriatis Annovibus 690. Eventus Maellus Celer, Praetor, & Augur, astu venulo a laticulo remoto, populi situm, qui in campo Centuriatum publicabat, irritum fecit. Nec T. Labienus accusator eam questionem inflaturate alio die curavit.

T 1. Quirites, non est mea consuetudinis, initio dicendi rationem reddere, qua de causa quemque defendam, propterea quod cum omnibus civibus in eorum periculis semper satis justam mihi causam necessitudinis esse duxi: tamen in hac defensione capitis, famae, fortunarumque;

omnium C. Rabirii, proponenda ratio videtur esse officii mei: propterea quod, quae justissima mihi causa ad hunc defendendum esse visa est, eadem vobis ad absolvendum debet videri. Nam me cum amicitia, nam vetustas, tum dignitas hominis, tum ratio humanitatis, tum mea vitae perpetua consuetudo, ad C. Rabirium defendendum esse adhortata: tum vero, ut id studiosissime facerem, salus reip.

1. *Tom ad Sullanae.* Jam nunc primum accedit particula tam, e Pall. Cuius & vet. eod.

2. *De generi impudentia.* Ita recte P. Manucius, inepte prius de generi. Kollum enim tangit Valgii generum.

3. *Quoad oculis confirmando.* In editis vetustis, item Pall. & Cuiac. legitur, oculis confirmando; ideoque excludere non potuit: tanto quidem minus, quod vulgata, oculis confirmando, parum heic quadraret, ob ea quae proxime praecesserant. Gulielmus nostrum illud mutabat in, oculis confirmando. sequitur enim, unam fundi regionem formamque perfecit. non damno, fuit etiam quod idem legeret, confirmando. eandem sane insaniam cupidorum notat Horatius.

4. *Hoc enim vos errore versari diutius non oportet.* Sine praepositione edidit ex auctoritate Pall. Cui imo & veterimae edit. vulgata haec tenet in errore, minus recte certae non necessario, nam veterum, est iudicari & rideri quod ostendit jam pridem in Plautinis quibusdam Gulielm. n. alter.

5. *Vobis flagitantibus convocaverunt.* Verbum convocare apte dicitur de multis, nescio an etiam de uno, annotat Gulielmus. malim igitur, vobis flag. consulon vocarentur, quod valde sit heic grave, & tanquam in bono lumine positum verbum, error nasci potuit compendio scripturae. con. vocarent, sanè facile.

reip. consulare officium, consulatus dentque ipse, mihi una vobiscum cum salute reip. commendans, coegit. Non enim C. Rabirium culpa delisti, non invidia, vitæque turpitudine, non denique veteres, justæ, gravesque inimicitia civium, in discrimen capitis vocaverunt: sed ut illud summum *auxilium majestatis*, atque imperii, quod nobis à majoribus est traditum, de repub. tolleretur. ut nihil posthac auctoritas senatus, nihil cõsulare imperium, nihil consensio bonorum contra pestem, ac perniciem civitatis valeret: idcirco in his rebus evertendis unius hominis senectus, infirmitas, solitudo tentata est. Quamobrem, si est *bonis consulti*, cum cuncta auxilia reipub. labefactari, convellique videat, ferre opem patriæ, succurrere salutem, fortunæque communibus, implorare civium fidem, suam salutem posteriorem salute communi ducere: est etiam bonorum, & fortium civium, quales vos omnibus reip. temporibus exististis, intercludere omnes seditionum vias, munire præsidia reipubl. 2. summum in consulibus imperium, summum in senatu consilium, putare: ea qui secutus sit, *laudo potius, & honore, quam pœna, & supplicio dignum* iudicare. Quamobrem labor in hoc defendendo, præcipue meus est: studium verò conservandi hominis, commune mihi vobiscum esse debet. Sic enim existimare debetis, Quirites, post hominum memoriam rem nullam majorem, magis periculosam, magis ab omnibus vobis providendam, neque à tribuno pleb. susceptam, neque à consule defensam, neque ad populum Romanum esse delatam. Agitur enim nihil aliud in hac causa, Quirites, quam ut nullum sit posthac in repub. *publicum consilium*, nulla bonorum consensio contra improborum furorẽ, & audaciam: nullum extremis reip. temporibus periculum, & præsidium salutis. Quæ cum ita sint, primum, quod in tanta dimicatione capitis, famæ, fortunarumque omnium fieri necesse est, ab jove optimo max. ceterisque diis, deabusque immortalibus, quorum ope, & auxilio, multo magis hæc reip. quam *ratiõne hominum*, & consilio gubernatur, pacem, ac veniam peto: precorque ab his, ut hodie noctem diem, & ad hujus salutem conservandam, & ad reip. constituendam, illuxisse patiantur. Deinde vos, Quirites, quorum potestas proximè ad deorum immortalium numen accedit, oro, atque obsecro, quoniam uno tempore vita C. Rabirii, hominis miserissimi, atque innocentissimi, salus reip. vestris manibus, suffragisque permittitur, adhibeatis in hominis fortunis misericordiam, in reip. salute sapientiam, quam soletis. Nunc, quoniam, T. Labiene, diligentia mea, temporis angustia oblitisti, meque ex comparato, & constituto spatio defensionis, 3. in semihoræ curriculum coegisti, parebitur, & quod iniquissimum est, accusatoris conditioni: & quod miserissimum, *inimici potestati*. Quamquam in hac præscriptione semihoræ, patroni mihi parteis reliquisti, consulis ademisti, propterea quod ad defendendum propemodum satis erit hoc mihi temporis, verum ad conquerendum parum. Nisi forte de locis religiosis, 4. ac de lucis, quos ab hõc violatos esse dixisti, pluribus verbis tibi respondendum putas. Quo in crimine nihil est umquam abs te dictum, nisi à C. Macro objectum esse crimen id C. Rabirio. In quo ego dehoror, meminisse te,

quid objecerit C. Rabirio Mater inimicus: oblitum esse, quid æqui, & jurati iudices judicaverint. An de peculatu factio, an de tabulario incendio, longa 5 oratio est exprimentenda? quo in crimine propinquus C. Rabirii jud. eio clarissimo 6 C. Curtius pro virtute sua est honestissime liberatus: ipse verò Rabirius non modo in iudicium horum criminum, sed ne in tenuissimam quidem suspicionem verbo est umquam vocatus. An de sororis filio diligentissime respondendum est? quem ab hoc necatum esse dixisti, cum ad *iudicium moram* familiaris funeris excusatio quaereretur. Quid enim est tam verisimile, quam cariorem huic sororis maritum, quam sororis filium fuisse? atque ita caritorem, ut alter vita crudelissime privaretur, cum alteri ad prolationem iudicii biduum quaereretur? An de servis alienis contra legem Fabiam retentis, aut de civibus Romanis contra legem Porciam verberatis, aut necatis, plura dicenda sunt, cum tanto studio C. Rabirius totius Apuliæ, singulari voluntate 7 Campaniæ vicinitatis ornetur? cumque ad ejus propulsandum periculum non modo homines, sed propè *regiones ipsa* convenerint: aliquanto etiam latius excitata, quam ipsius vicinitatis nomen, ac termini postulabant? Nam quid ego ad id longam orationem comparem, quod est in eadem, 8 multa irrogatione perscriptum, hunc nec lux nec aliena pudicitia perpexit? Quin etiam suspicor, eò mihi semihoram à Labieno præstitutam esse, ut ne plura de pudicitia dicerem. Ergo ad hæc crimina quæ patroni diligentiam desiderant, intelligis mihi semihoram istam nimiam longam fuisse. Illam alteram partem de nec Sarumini, nimis exiguam, atque angustam esse voluisti: quæ non oratoris ingenium, sed consulis auxilium imploret, & flagitat. Nam de perduellionis iudicio, quod à me sublatum esse criminari soles, meum crimen est, non Rabirii. Quod utinam, Quirites, ego id aut prius, aut solus ex hac repub. sustulisset: utinam quod ille crimen esse vult, proprium *testimonium mea laudi* esset. Quid enim optari potest, quod ego mallem, quam me in consulatu meo carnificem de foro, crucem de campo sustulisse? Sed ista laus primum est majorum nostrorum, Quirites, qui expulsis regibus nullum in libero populo vestigium crudelitatis regiæ retinuerunt: deinde multorum virorum fortium, qui vestram libertatem non acerbitate suppliciorum infestam, sed *lenitate legum* munitam esse voluerunt. Quamobrem uter nostrum tandem, Labiene, popularis est? tunc, qui civibus Romanis in concione ipsa carnificem, qui vincla adhiberi putas oportere: qui in campo Martio, committis centuriatis, auspicato in loco, crucem ad civium supplicium deligi, & constitui jubet: an ego, qui funestari concionem contagione carnificis vero? qui expiandum forum populi Romani ab illis nefarii sceleris vestigiis esse dico? qui castam concionem, sanctum campum, inviolatum corpus omnium civium Roman. integrum jus libertatis defendendo servari oportere? Popularis verò tribunus pl. custos, defensorque juris, & libertatis. Porcia lex *virgæ* ab omnium civium Rom. corpore amovit: hic misericors flagella retulit. Porcia lex libertatem civium licitori eripuit: Labienus, homo popularis, carnifici tradidit. C. Gracchus legem tulit, ne de capite civium Roman. injussu vestro judicaretur: hic popularis à duumviris, injusta

1. **N**on invidiavitque turpitudine. Pall. pr. non agnovit vocem *invidiavit*, neque existit in octavo aut ullis antiquis edis. habet autem pr. non invidiavitque, non denique. C. non invidiavitque. quod & in editione primogenia. nam sequens, *vita non dicitur* etc. ceterum sciat lector mihi tantum esse ad manū Palatinos duos, primum & octavum.
2. *Sapientiam in consulibus imperium.* Intermisit Lambinus esse, sed præter MSS. aut edd. vult.
3. *In semihoræ curriculum.* Lambinus *curriculum*, quod & in editionum omnium principio. sed sequens tamen retinet alterum, *visiturque* in utroque Pall. neque video cur debeat exterminari causa indicta.
4. *Ac de lucis.* Pall. aut eum verisimiliter habent illud *delictum*

Lambinianum, sed servare vulgatum.
5. *Oratio est exprimentenda.* Libri nostri scripti aut olim editi nihil variant. Manucius alique maluerunt *exprimentenda*.
6. *C. Curtius.* Secuti sumus dictos libros, defensionisque Turnebus lib. X. A. l. v. cap. 23. maluit tamen Horomanus *Curtius*, qui adeo tunc lib. vi. observat. cap. 8.
7. *Campania vicinitas.* Restat istud in Pall. utroque & olim impressis, probè tunc apprimè Gulielmus, dictam ut Sallustio, *nationes Gallia alia alibi*.
8. *Multa irrogatione perscriptum.* Ita & Pall. nostri, non ut vulgè *perscriptum*, quod & Turnebo displicuit.
3. *Nomenque*

iusu vestro, non iudicari de cive Romano, sed *indistincta causa* civem Rom. capitis condemnari coegit. Tu mihi etiam legis portia, tu C. Gracchi, tu horum libertatis, tu cuiusquam denique hominis popularis mentionem facis, qui non modo supplicii inusitatis, sed etiam *verborum inaudita crudelitate*, violare libertatem hujus populi, tentare mansuetudinem, commutare disciplinam conatus es? **I** Namque hæc tua, quæ te hominem clementem, popularemque delectant, **I** LICITOR: **C**OLLIGA MANVS: quæ non modo hujus libertatis mansuetudinisque non sunt, sed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilii: sed Tarquinii, superbissimi atque crudelissimi regis ista sunt cruciatus carmina: quæ tu, homo lenis, ac popularis, libentissimè commemoras, **C**APVT **O**BNVITE, **A**RBORI **I**NFELICI **S**VPENDITO. Quæ verba, **Q**uirites, jampridem in hac repub. non solum tenebris vetustatis, verum etiam luce libertatis oppressa sunt. An verò, si actio ista popularis esset, & si ullam partem æquitatis haberet, aut juris, C. Gracchus eam reliquisset? Scilicet tibi graviores dolorem 2 patrum mors attulit, quam C. Graccho, **F**ratri: & tibi acerbius ejus patrum mors est? quem nunquam vidisti, quam illi, ejus fratris, qui-cum concordissime vixerat: & similis viri tu ulcisceris patrum mortem, atque ille per desiderium sui reliquit apud populum Rom. Labienus iste, patruus vester, quisquis fuit, ac Ti. Gracchus reliquerat? An pietas tua major, quam Gracchi? an animus? an consilium? an opes? an auctoritas? an eloquentia? quæ si in illo minima fuissent: tamen *pro tuis facultatibus maxima* putarentur. Cum verò his rebus omnibus C. Gracchus omnis vicerit: quantum intervallum tandem inter te, atque illum interjectum putas? Sed moreretur prius acerbissima morte milites Gracchus, quam in ejus concione *carnifex* consisteret: quem non modo foro, sed etiam cælo hoc, ac spiritu censorie leges, atque urbis domicilio carere voluerunt. Hic se popularem dicere audeat, me alienum à commodis vestris: cum iste omnis 4 & suppliciorum, & verborum acerbitates, non ex memoria vestra, ac patrum vestrorum, sed ex annalium monumentis, atque ex regum commentariis conquiserit: ego omnibus meis epibus, omnibus consiliis, omnibus dictis, atque factis, repugnarim, & restiterim crudelitati? Nisi forte hanc conditionem vobis esse vultis, quam **S**ERVI, si libertatis spem propositam non haberent, ferre nullo modo possent. Misera est ignominia iudiciorum publicorum, misera multario bonorum, miserum exilium: sed tamen in omni calamitate retinetur aliquod *vestigium libertatis*, mors denique si proponitur, in libertate moriamur: carnifex verò, & obductio capitis, & nomen ipsum **C**APITIS, absit non modo à corpore civium Romanorum, sed etiam à cogitatione, oculis, auribus. harum enim omnium rerum, non solum eventus, atque perceptio, sed etiam conditio, expectatio, mentio ipsa denique, indigna cive Romano, atque homine libero est. An verò servos nostros horum suppliciorum omnium metu, dominorum beni-

gnitas 7 una *vindicta* liberabit: nos à verberibus, ab urco, à crucis denique terrore, neque res gelix, neque actas, neque nostri honores vindicabunt? Quamobrem factor, atque etiam, T. Labiene, proficeor, & præ me sero, te ex illa crudeli, importuna, non tribunitia actione, sed regia, meo consilio, virtute, auctoritate esse depulsam. Qua tu in actione, quamquam *omnia exempla majorum*, omnes religiones, atque auspicioz publicæ jura neglexisti: tamen à me hæc in hoc tam exiguo meo tempore non audies. liberum tempus nobis dabitur ad istam disceptationem. nunc de Saturnini crimine, ac de clarissimi patrum tui morte dicemus. Arguis occisum esse à C. Rabirio L. Saturninum: & id C. Rabirius multorum testimoniis, Q. Hortensio copiosissimè defendente, antea falsum esse docuit. Ego autem, si mihi esset integrum, *suspensum hoc crimen*, agnoscerem, confiterer. Utinam hæc mihi facultatem causa concederet, ut possem hoc predicare, C. Rabirii manu, L. Saturninum, hostem populi Rom. interfectum. Nihil me clamor iste commoveret, sed consolatur, cum indicat esse quosdam civeis imperitos, sed non multos, numquam mihi credere, populus Ro. hic, qui scilicet, consulem me fecisset, si vestro clamore perturbatum iri arbitrarer. Quanto jam levior est acclamatio! quin continetis vocem, indicem stultitiæ vestræ, testem *paucitatis*? Libenter, inquam, confiterer. si verè possem, aut etiam si mihi esset integrum, C. Rabirii manu L. Saturninum esse occisum: & id *facinus pulcherrimum* esse arbitrarer: sed, quoniam id facere non possum, confitebor id quod ad laudem minus valebit, ac crimen non minus. Confiteor, interfecti Saturnini causa, C. Rabirium arma cepisse. Quid est, Labiene? quam à me graviores confessionem, aut quod in hunc majus crimen expectas? Nisi verò **I**NTERESSE **A**LIVID putas inter eum, qui hominem occidit, & eum, qui cum telo occidendi hominis causa fuit. Si interfici Saturninum nefas fuit: arma sumta esse contra Saturninum, sine scelere non possunt. si arma jure sumta concedis: interfectum jure concedi necesse est.

Paucula quædam de re videnda.

Fit S. C. ut C. Marius, L. Valerius, consules, adhiberent tribunos pl. & prætores, quos eis videretur: operamque darent, **V**T **I**MPERIVM populi Romani, majestasque conservaretur. Adhibent omnes 9 tribunos pl. præter Saturninum, prætores præter Glanciam: qui tempus salvam esse vellent, arma capere, & se sequi jubent. Parent omnes ex ædificiis armamentariisque publicis arma populo Rom. C. Mario consule distribuent, dantur. Hic jam, ut omittam cetera, de teipso, Labiene, quæro: cum Saturninus Capitolium teneret armatus esset unà C. G. Auzia, C. Saufejus, etiam ille ex compediibus atque ergastulo Gracchus: addam (quoniam ita vis) eodem Q. Labienum, patrum tuum: in foro autem C. Marius, & L. Valerius Flaccus, Coss. post cunctus senatus, atque ille senatus, quem

1. *Namque hæc tua, quæ te hominem*) Ineptè multa hæc interjecta Labienus, ac nolentibus mss. nostris, vetustæque culis.

2. *Patrum mors.*) Habent sic libri nostri: quamvis neget Labienus abesse suis, *patrum*.

3. *Quædam intervallum tandem inter te atque illum interjectum putas.*) Tollas intervallum, tollas interjectum, nihil disceris de auctoritate sententia.

4. *De suppliciorum & verborum acerbitate.*) Hæc aliter editio prima & Pal. octavus, locutusque ita supra. Pal. tamen prim. & aliquot olim editi & verborum. quod non displicebat Guallelmis; veram absque *causa*.

5. *De obductio capitis.*) Exstat hæc scriptura in omnium membranis & libris impressis, nisi e. 3 quibus præfedit Labienus, qui admittit *obductio*, placitum Mureto lib. IX. cap. 9. malè. nam *obductio*, non ita proteritum est vulgo, ut perlagopi lucernam oleat. accessit hæc quoque, quod ac cetera carminis suis variis iteravit Tullius, & pro *obductio* carni-

com; pro *obductio* infeliam. crucem dixit; ita obductioem capitis videtur appellasse, quod isthæc erat, *caput obductio*. hæc Guallelmus.

6. *Sed etiam auditis.*) Muretus conjicit, *auditis*, assentiri. nam *auditis* cogitationem expectatio oculos, mentio aures excruciat.

7. *Una vindicta liberabit.*) Recepit illud Manavianus pater, & nepos. non malè, pro quo vulgata *liberabit*, scilicet enim quæ sit cognatio inter duas illas litteras.

8. *Interfectum jure concedi necesse est.*) In vetustis impressis tantum est *inter*. ut & in Pall. qui ambo annotant integram deficere paginam in codice vetusto, medioque ejus collocatas habet binas has voces, *mihi dabit*.

9. *Interfectum plerumque præter Saturninum, præter præter Glanciam.*) Libri scripti delituntur illo præter, forte quod expressum esset litteris binis. requiri tamen, ratio clamat. itaque securus sum Manavianam. nam Labienus præterea admittit: *inter*, volente Turnæbo.

quem etiam vos ipsi, qui hos Patres conscriptos, qui nunc sunt, in invidiam vocatis, quo facilius de hoc senatu detrudere possitis, laudare consuevistis: cum equester ordo: at quorum equitum Romam immortales patrum nostrorum, atque ejus aratis, quæ tuæ magnam partem reip. atque omnem dignitatē judiciorum tenebat: cum omnes omnium ordinum homines, qui in salute reipub. salutem suam repositam esse arbitrabantur, arma cepissent: quid tandem C. Rabirio faciendum fuit? De te ipso, inquam, Labiene, quæro: cum ad arma consules ex S. C. vocavissent: cum armatus M. Æmilius, princeps senatus, in comitio constitisset: qui cum ingredi vix posset, non ad insequendum sibi tarditatem pedum, sed ad fugiendum, impedimento fore putabat: cum denique Q. Scævola, confectus senectute, præpeditus morbo, mancus, & membris omnibus captus, ac debilis, *basili nixus*, & animi vim & infirmitatem corporis ostenderet: cum L. Metellus, Ser. Galba, C. Serranus, P. Rutilius, C. Fimbria, Q. Catulus, omnesque, qui tum erant, consulares, pro salute communi arma cepissent: cum omnes prætores, cuncta nobilitas, ac juvenis accurrerent, i. C. & L. Domitius, L. Crassus, Q. Mucius, C. Claudius, M. Drusus: cum omnes Octavii, Metelli, Julii, Cassii, Catores, Pompeii: cum L. Philippus, L. Scipio, cum M. Lepidus, cum D. Brutus, cum hinc P. Servilius, quo tu Imperator, Labiene, meruisti: cum hic Q. Catulus, admodum tum adolefcens, cum hic C. Curio, cum denique omnes clarissimi viri cum consulibus essent: quid tandem C. Rabirium facere convenit? utrum inclusum, atque abditum latere in occulto, atque *ignavia suam*, tenebrarum, ac parietum custodiis tegere: an in Capitolium pergere, atque ibi se cum tuo patruo, & cœteris, ad mortem, propter vitæ turpitudinem, confugiens, congregare? an cum Mario, Scauro, Catulo, Metello, Scævola, cum bonis denique omnibus coire non modo salutis, verum etiâ periculi societatem? Tu denique, Labiene, quid faceres tali in re, ac tempore? cum ignavia ratio te in fugam, atque in latebras impelleret: improbitas & furor L. Saturnini in Capitolium arcefferet, consules ad patriæ salutem ac libertatem vocarent: quam tandem auctoritatem, quam vocem, cuius *secliam sequi*, cuius imperio parere potissimum velles? Patruus, inquit, meus, cum Saturnino tuit, Quid? pater qui-cum? quid? propinqui vestri, equites Romani? quid? omnis præfectura, regio, vicinitas vestra? quid? ager Picenus universus, utrum tribunum futorem, an consularem auctoritatem lecutus est? Equidem hoc affirmo, quod tu nunc de tuo patre prædicas, neminem unquam adhuc de se se esse confessum, nemo est, inquam, inventus tam profligatus, tam perditus, tam ab omni non modo honestas, sed etiam *simulatione honestatis* relictus, qui se in Capitolio fuisse cum Saturnino fateretur. At fuit vester patruus, fuerit: & fuerit nulla desperatione rerum suarum, nullis domesticis vulneribus costus: induxerit eum L. Saturnini familiaritas, ut *amicitiam patriæ proponeret*, idcirco oportuit C. Rabirium desciscere à republica? non comparere in illa armata multitudine bonorum? consulum voci, atque imperio non obedire? Atqui videmus, hæc in rerum natura tria fuisse: ut aut cum Saturnino esset, aut cum bonis, aut lateret. Latere, mortis erat instar turpissimæ: cum Saturnino esse, furoris, & sceleris: virtus, & honestas, & pudor cum consulibus esse cogebat. Hoc tu igitur in crimen vocas, quod cum iis fuerit C. Rabirius, quos, amentissimus fuisset, si oppugnasset: turpissimus, si reliquisset? At C. Decianus, de quo tu sæpe commemoras, quia, cum hominem omnibus insignem notis turpitudinis, P. Furium, accusaret summo studio bonorum omnium, *queri est ausus* in concione de morte Saturnini, condemnatus est: & Sex. Titius, quod habuit imaginem L.

Saturnini domi suæ, condemnatus est. Statuerunt equites Romani illo iudicio, improbum civem esse, & non retinendam in civitate, qui hominis hostilem in modum seditiosus, imagine aut mortem ejus bonificaret, aut desideria imperitorum misericordia commoveret, aut suam significaret *imitanda improbitatis* voluntatem. itaque mihi mirum videtur, unde hanc tu, Labiene, imaginem, quam habes, invenetis. nam Sex. Titio damnato, qui istam habere audeat, inventus est nemo. Quod tu si audisses, aut si per ætatem scire potuisses: nunquam profecto istam imaginem, quæ domi posita, pestem, atque exilium Sex. Titio attulisset, in rostra, atque in concionem attulisses, nec tuas unquam rationes ad eos *sopulos* appulisses, ad quos Sex. Titii afflictam navem, & in quibus C. Decianus naufragium fortunarum videris. Sed in his rebus omnibus *imprudens laboris*. causam enim suscepisti antiquiorem memoria tua: quæ causa antè mortua est, quam tu natus esses, quæ in causa tutè profecto fuisses, si per ætatem esse potuisses, eam causam in iudicium vocas. An non intelligis primùm quos homines, & quales viros mortuos summi sceleris arguas? deinde quot ex iis, qui vivunt, eodem crimine in summum capitis periculum arcessas? Nam si C. Rabirius fraudem capitalem admisit, quod arma contra L. saturninum tulit: huic quidem asseret aliquam *deprecationem periculi* atque illa, quæ tum fuit: Q. vero Catulum, patrem hujus, in quo summa sapientia, eximia virtus, singularis humanitas fuit: M. Scævolum, illa gravitate, illo consilio, illa prudentia, duos Mucios, L. Crassum, M. Antonium, qui tum extra urbem cum præsidio fuit: quorum in hac civitate longè maxima consilia, atque ingenia fuerunt: cæteros pari dignitate præditos, custodes, gubernatoresque reipublicæ, quemadmodum mortuos defendemus? Quid de illis honestissimis viris atque optimis civibus, equitibus Romanis dicemus, qui tum unâ cum senatu salutem reipublicæ defenderunt? quid de tribunis ætariis, cæterorumque ordinum omnium hominibus, qui tum arma pro communi libertate ceperunt? Sed quid ego de iis omnibus, qui consulari imperio paruerunt, loquor? de ipsorum Coss. *fama* quid futurum est? L. Flaccum, hominem cum semper in republica, tum in magistratibus gerendis, in sacerdotio, ceremonisque, quibus præerat, diligentissimum, nefarii sceleris, ac parricidii mortuum condemnabimus? adjungemus ad hanc legem, ignominiamque mortis, etiam C. Marii nomen? C. Marium, quem verè patrem patriæ, parentem, inquam, vestræ libertatis, atque hujusce reipublicæ possumus dicere, sceleris, ac parricidii nefarii mortuum condemnabimus? Etenim, si C. Rabirio, quod *is ad arma*, crucem T. Labienus in campo Martio dirigendam putavit: quod tandem excogitabitur in eum supplicium, qui vocavit? Ac si fides Saturnino data est, quod abs te sapissimè dicitur: non eam C. Rabirius, sed C. Marius dedit: idemque violavit, si in fide non stetit. Quæ fides, Labiene, qui potuit *sine senatus consilio* dari? Adeone hospes hujusce urbis, adeone ignarus es disciplinæ, consuetudinisque nostræ, ut hæc nescias? ut peregrinari in aliena civitate, non in tua magistratum gerere videare? Quid jam ista C. Mario, inquit, nocere possunt, quoniam sensu, & vita caret? Itane verò? *TANTIS IN LABORIBUS* C. Marius, periculisque vixisset, si nihil longius, quam vitæ termini postulabant, spe, atque animo de se, & gloria sua cogitasset? At eredo, cum innumerabileis hostium copiis in Italia fudisset, atque obsidione rempublicam liberaasset, *omnia sua se cum unâ moritura* arbitrabatur. Non est ita, Quirites: neque quisquam nostrum in reipublicæ periculis cum laude, ac virtute vestitur, quin *spe posteritatis*, fructuque ducatur. Itaque cum multis aliis, de causis virorum bonorum mentes divinx mihi, atque

æternæ videntur esse, tum maximè quòd OPTIMI, & sapientissimi consilijque animus ita præsentit in posterum, ut nihil, nisi sempiternum spectare videatur. Quapropter equidem & C. Marii, & ceterorum virorum, sapientissimorum, ac fortissimorum civium, mentis, quæ mihi videntur ex hominum vita: ad deorum religionem & sanctimoniam demigrasse, testor, me pro illorum fama, gloria, memoria, non secus, ac pro patris fanis, atque delubris propugnandum putare: ac, si pro illorum laude mihi arma capienda essent, non minùs strenuè caperem, quam illi pro communi salute ceperunt. Etenim, Quirites, XXI. SVVM nobis vitæ curriculum natura circumscripsit, immensum gloriæ. Quare, si eos, qui jam de vita decesserunt, ornabimus: justiore nobis mortis conditionem relinquemus. Sed, si illos, Labiene, quos jam videre non pos-

sumus, negligis: ne his quidem, quos vides, consuli putas oportere? Neminem esse dico ex his omnibus, qui illo die Romæ fuerint, quem tu dicem in iudicium vocas, pubesque tum fuerit, quin arma ceperit, quin consules servatus sit. omnes ii, quorum tu ex ætate conjecturam facere potes, quid tum fecerint, abs te rei capitis, C. Rabirii nomine, citantur. At occidit Saturninum R. birius. Utinam scississet, non supplicium deprecater, sed præmium postularem. Etenim, si Scevæ, seruo Q. Crotonis, qui occidit L. Saturninum, libertas data est: quod equiti R. præmium dæri par fuisset? & si C. Marius, quòd fistulas, quibus aqua suppeditabatur Jovis Optimi Maximi templis, ac sedibus, præcidi imperarat, quòd in clivo Capitolino in improborum civium.

Desiam, ut videre est, non pauca.

L. Ad deorum religionem.] Lambinus scribit se legere regionem. legat sanè, dummodo nobis relinquat alterum.

2. Improberum civium.] Pall. ambo ad scriptum habens, delictore hinc à sine chartæ duas, à nescio quo exactas.

M. TULLII CICERONIS
IN
L. CATILINAM
PRIMA,
HABITA IN SENATU.
ORATIO DECIMANONA.
SYNOPSIS.

Dissuadet Cicero, Catilinam conjurationem in Rempub. suspectam interfecta: suadet ut abeat vel in exilium vel ad bellum adversus patriam.

QUOSQUE tandem abutere, Catilina, patientia nostra? 1. quamdiu etiam furor iste tuus nos eludet? quem ad finem sese effrenata jactabit audacia? nihilne te nocturnum præsidium palatii, nihil urbis vigiliæ, nihil timor populi, 2. nihil concursus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora, vultusque moverunt? *patre tua consilia non sentis? constrictam jam omnium horum conscientia teneri conjurationem tuam non vides? quid proxima, quid superiore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid consilii ceperis, quem nostram ignorare arbitraris? O tempora, o mores! Senatus hæc intelligit, consul videt: hic tamen vivit. 3. Vivit? immò verò etiam*

in senatum venit: sit publici consilii particeps; notat & designat oculis ad eadem unumquemque nostrum. Nos autem, viri fortes satisfacere reipublica videmur, si istius furorem, *ac cela videmus.* Ad mortem te, Catilina, duci 4. jussu consulis, jam pridem oportebat: in te conferri pestem istam, quam tu in nos omnes jamdiu machinaris. An verò vir amplissimus, P. Scipio pontifex maximus, Ti. Gracchum, mediocriter *labefactantem* statum reipublicæ, privatus interfecit: Catilinam verò, orbem terræ exde, atque incendiis vastare cupientem, 5. nos consules pefereamus? nam illa nimis antiqua prætereo, quòd 6. Q. Servilius Ahala Sp. Melium, novis rebus studentem manu sua occidit. Fuit ista quondam in hac rep. virtus, ut viri fortes acrioribus suppliciis *civem perniciosum*, quam acerbissimum

2. *Quamdiu etiam furor iste tuus nos eludet?* Ita isthæc collocat Guelm. an. Fabric. Colon. S. Vict. item edd. vici. sed tamen, si credendum binis Palatinis, secundo ac sexto, abijcie ut etiam, referreturque, *quamdiu furor iste tuus nos eludet?* nam vocalem illam esse à malo manu arguit Pal. nonus in quo aliter collocatur, sic nemp: *quam etiam dicitur iste tuus nos.* decimus solum, *quam dicitur nos etiam furor iste tuus eludet.* quomodo forte vulgo editur.

3. *Nihil concursus bonorum omnium.* Gellius ad miserat istud, secutus consensum librorum Fabric. Colon. S. Victor. h. s. quibus accedunt non solum Pall. quatuor, sed omnis editio vetustior. suppositum est, *conscriptus*, non è libris, verum ex Quinciliano: qui quædam sæpe aliquid citat peram. Eligiote, notum est eis qui veritatem

bonis auctoribus.

3. *Viris tunc verò etiam in senatu venit.* Pal. &c. non agnoscit istam, sext. id habet, sed exclusit *viris*. & meo iudicio alteram abesse poterat, si non utrumque. nam sanè Pal. nonus scribit *viris etiam*, quod & in edd. antiquis: adeo ut, ex variante lectione, si queat ferre de mendacio.

4. *Jussu consulis.* Minus invidiæ habere oratio, si legeretur *consulem*.

5. *Nos consules pefereamus.* Pal. *sext. pefereat*: non ita ineptè; ut quid aliud dicam.

6. *Q. Servilius Ahala.* Pighius libro III. Fall. Rom. docet restitendum C. Servilius, nos secuti sumus exemplaria scriptura in quibus alteram; nisi quod sextus ejus loco habere, & com virgula superjacent.